

Cauza C-164/22**Rezumatul cererii de decizie preliminară întocmit în temeiul articolului 98 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Curții de Justiție****Data depunerii:**

4 martie 2022

Instanța de trimitere:

Audiencia Nacional (Spania)

Data deciziei de trimitere:

2 martie 2022

Persoana acuzată:

Juan

Obiectul procedurii principale

Mandat european de arestare – Predarea unui cetățean spaniol autorităților judiciare portugheze în vederea executării unei pedepse cu închisoarea – Refuzul predării – Executarea pedepsei în Spania

Obiectul și temeiul juridic al trimiterii preliminare

Articolul 267 TFUE – Cerere de decizie preliminară de interpretare – Principiul *non bis in idem* – Noțiunea de „aceleași fapte” – Aprecierea instanței – Recunoașterea hotărârilor de condamnare pronunțate în alte state membre ale Uniunii – Contopirea pedepselor – Proportionalitate – Compatibilitatea legislației spaniole cu principiul recunoașterii reciproce și cu diferite acte normative ale Uniunii

Întrebările preliminare

1) Există în prezenta cauză o situație de „bis in idem”, în sensul articolului 50 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și al articolului 54 din Convenția de punere în aplicare a acordului Schengen, pentru motivul că este vorba despre aceeași situație de fapt, ținând seama de întinderea pe care jurisprudența europeană o conferă acestei noțiuni, sau, dimpotrivă, această

apreciere intră în sarcina instanței de trimitere, în conformitate cu principiile enunțate în prezenta decizie, printre care necesitatea unei contopiri a pedepselor și stabilirea unei limite de pedeapsă în conformitate cu criteriul proporționalității, pentru motivul că este vorba despre o infracțiune unică și continuată.

2) În ipoteza în care se consideră că nu există o situație de „*bis in idem*”, pentru motivul că nu există o identitate deplină între fapte, conform criteriilor enunțate în prezenta decizie:

A) Având în vedere circumstanțele din prezenta cauză, limitările aduse efectelor hotărârilor pronunțate în alte state membre ale Uniunii, prevăzute în mod expres la articolul 14 alineatul 2 din Ley Orgánica 7/2014 de 12 de noviembre, sobre intercambio de información de antecedentes penales y consideración de resoluciones judiciales penales en la Unión Europea, de transposición de la normativa europea [Legea organică nr. 7/2014 din 12 noiembrie 2014 privind schimbul de informații cu privire la cazierul judiciar și luarea în considerare a hotărârilor judecătorești în materie penală în Uniunea Europeană și de transpunere a reglementării europene] sunt compatibile cu Decizia-cadru 2008/675/JAI a Consiliului din 24 iulie 2008 privind luarea în considerare a condamnărilor între statele membre ale Uniunii Europene în cadrul unui nou proces penal, precum și cu articolul 45 și cu articolul 49 alineatul (3) din cartă și cu principiul recunoașterii reciproce a hotărârilor judecătorești în cadrul Uniunii?

B) Inexistența în dreptul spaniol a unei proceduri sau a unui mecanism care să permită recunoașterea hotărârilor pronunțate de instanțele din alte state membre ale Uniunii, precum și contopirea și adaptarea sau limitarea pedepselor, astfel încât să se garanteze proporționalitatea acestora, într-o situație în care o hotărâre străină care trebuie să fie executată în Spania și care se raportează la fapte care prezintă o legătură de continuitate sau de conexitate pe plan infracțional cu alte fapte judecate în Spania și în privința cărora a fost de asemenea pronunțată o hotărâre de condamnare, este contrară articolului 45 și articolului 49 alineatul (3) din cartă, coroborate cu articolul 4 alineatul (6) din Decizia-cadru 2002/584/JAI din 13 iunie 2002 și cu articolul 8 alineatele (1) și (2) din Decizia-cadru 2008/909/JAI a Consiliului din 27 noiembrie 2008 privind aplicarea principiului recunoașterii reciproce în cazul hotărârilor judecătorești în materie penală care impun pedepse sau măsuri privative de libertate în scopul executării lor în Uniunea Europeană și, în general, principiului recunoașterii reciproce a hotărârilor judecătorești pe teritoriul Uniunii Europene?

Dispozițiile de drept al Uniunii invocate

- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, articolul 45, articolul 49 alineatul (3) și articolul 50;
- Convenția de punere în aplicare a Acordului Schengen, articolul 54;

- Decizia-cadru 2002/584/JAI a Consiliului din 13 iunie 2002 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre, articolul 3 alineatul (2) și articolul 4 punctul 6;
- Decizia-Cadru 2008/675/JAI a Consiliului din 24 iulie 2008 privind luarea în considerare a condamnărilor în statele membre ale Uniunii Europene în cadrul unui nou proces penal;
- Decizia-cadru 2008/909/JAI a Consiliului din 27 noiembrie 2008 privind aplicarea principiului recunoașterii reciproce în cazul hotărârilor judecătorești în materie penală care impun pedepse sau măsuri privative de libertate în scopul executării lor în Uniunea Europeană, articolul 8 alineatele (1) și (2) și articolul 9 alineatul (1) litera (c);
- Hotărârea Curții din 9 martie 2006, Van Esbroeck (C-436/04, EU:C:2006:165), Hotărârea din 28 septembrie 2006, Gasparini și alții (C-467/04, EU:C:2006:610), și Hotărârea din 16 noiembrie 2010, Mantello (C-261/09, EU:C:2010:683).

Dispozițiile de drept național invocate

- Codul penal, articolului 74 alineatul 2 și articolul 76;
- Codul de procedură penală, articolul 17 și articolului 988 al treilea paragraf;
- Legea organică nr. 7/2014 din 12 noiembrie 2014 privind schimbul de informații cu privire la cazierul judiciar și luarea în considerare a hotărârilor judecătorești în materie penală în Uniunea Europeană, articolul 14 alineatul 2 litera c);
- Legea nr. 23/2014 din 20 noiembrie 2014 privind recunoașterea reciprocă a hotărârilor judecătorești în materie penală în Uniunea Europeană, articolul 48, articolul 85 alineatul 1 litera c) și articolul 91.

Prezentare succintă a situației de fapt și a procedurii principale

- 1 Tribunal Judicial da Comarca de Lisboa Juízo Central Criminal de Lisboa – Juiz 16 (Tribunalul de Primă Instanță din Lisabona – Secția centrală penală din Lisabona – Completul de judecată nr. 16) (Portugalia) – a emis un mandat european de arestare (denumit în continuare „MEA”) pe numele cetățeanului spaniol Juan, care a fost condamnat, prin hotărârea din 20 ianuarie 2020, la șase ani și șase luni de închisoare de către instanța menționată pentru infracțiunea de înșelăciune în formă agravată, prevăzută la articolul 217 alineatul 1 și la articolul

218 alineatul 2 literele a) și b) din Codul penal portughez, pentru fapte săvârșite în anul 2005.

- 2 Domnul Juan se află în prezent în închisoare în Spania, executând pedeapsa care i-a fost aplicată prin hotărârea din 13 iulie 2018 a Sección 1.ª de la Sala de lo Penal de la Audiencia Nacional (Camera întâi a Secției Penale a Curții Naționale) (cu sediul la Madrid), casată parțial prin hotărârea pronunțată de Sala Segunda del Tribunal Supremo (Camera a doua a Curții Supreme) la 4 martie 2020, în cadrul procedurii penale cunoscute sub denumirea de „cauza Fórum Filatélico”.
- 3 Ca urmare a inițierii împotriva domnului Juan a unei proceduri de executare a MEA de către Juzgado Central de Instrucción n.º 1 (instanța centrală de instrucție nr. 1) din cadrul Audiencia Nacional (Curtea Națională), această instanță a adoptat ordonanța din 20 decembrie 2020 prin care a refuzat executarea MEA pentru motivul că era vorba despre un cetățean spaniol. Instanța respectivă a dispus totuși ca pedeapsa de șase ani și șase luni de închisoare aplicată în Portugalia să fie executată în Spania.
- 4 Domnul Juan a declarat apel împotriva hotărârii pronunțate de Juzgado Central de Instrucción n.º 1 de la Audiencia Nacional (instanța centrală de instrucție nr. 1 din cadrul Curții Naționale) în fața Sala de lo Penal de la Audiencia Nacional (Secția Penală a Curții Naționale).

Principalele argumente ale părților din procedura principală

- 5 Domnul Juan susține că faptele din hotărârea pronunțată de Sección 1.ª de la Sala de lo Penal de la Audiencia Nacional (Camera întâi a Secției Penale a Curții Naționale) la 13 iulie 2018 în cauza Fórum Filatélico sunt aceleași cu cele pentru care a fost judecat în Portugalia și, prin urmare, invocă excepția autorității de lucru judecat în conformitate cu articolul 48 alineatul 1 litera c) din Legea nr. 23/2014, coroborat cu articolul 3 alineatul (2) din Decizia-cadru 2002/584/JAI.
- 6 El invocă jurisprudența consistentă a CJUE referitoare la principiul internațional *ne bis in idem*, în special Hotărârea din 9 martie 2006, Van Esbroeck (C-436/04, EU:C:2006:165), potrivit căreia chestiunea trebuie analizată din perspectiva faptelor, iar nu a calificării juridice. El susține că jurisprudența CJUE a dezvoltat o noțiune autonomă de „aceleași fapte”, în sensul că aceasta vizează „identitatea actelor materiale, înțelese ca un ansamblu de împrejurări concrete indisolubil legate între ele”.
- 7 Ministerul Public consideră că nu este aplicabilă excepția autorității de lucru judecat, deoarece nu este vorba despre aceleași fapte. Faptele săvârșite în Spania se referă la victime care figurează în lista anexată la hotărâre, în timp ce hotărârea portugheză se referă la fapte care au fost săvârșite în Portugalia și care privesc alte victime.

- 8 Ministerul Public citează jurisprudența potrivit căreia nu există autoritate de lucru judecat în astfel de situații, fără a aduce atingere posibilității ca pedepsele aplicate să fie ulterior contopite, în conformitate cu articolul 76 din Codul penal sau cu principiul proporționalității, stabilindu-se ca limită maximă a pedepsei cea care ar rezulta dintr-o urmărire comună a tuturor faptelor.

Prezentare succintă a motivării trimiterii preliminare

- 9 Instanța de trimitere constată că faptele pe care se întemeiază hotărârea spaniolă de condamnare și cele pe care se întemeiază hotărârea portugheză de condamnare corespund unui mod de operare similar (schemă piramidală în domeniul filatelic), cu singura diferență că ele s-au petrecut în locuri diferite. Hotărârea spaniolă se referă la activitatea desfășurată în Spania, în timp ce hotărârea portugheză se referă la evenimente care au avut loc în Portugalia. Prin urmare, numeroasele victime din cele două cazuri sunt diferite. Într-unul dintre cazuri, acestea erau clienți ai Fórum Filatélico S.A., care își desfășura activitatea în Spania, iar în celălalt, ai Fórum Iniciativas de Gestão, care era o filială a primei societăți și care își desfășura activitatea în Portugalia. Relația dintre cele două societăți și activitatea similară desfășurată de ambele este exprimată în mod clar în cadrul situației de fapt prezentate în formularul de MEA transmis de autoritatea judiciară emitentă portugheză.
- 10 Condamnarea aplicată prin hotărârea spaniolă are la bază faptele pe care domnul Juan le-a săvârșit de la sediul din Madrid, în calitate de cel mai înalt responsabil al Grupo Fórum, prin intermediul Fórum Filatélico, S.A., în Spania, deși se face referire și la filialele sale, printre care Fórum Iniciativas de Gestão. Cu toate acestea, hotărârea spaniolă nu face nicio referire concretă, nici în descrierea situației de fapt, nici în cadrul raționamentului juridic, decât episodic și tangențial, la societatea portugheză în cauză. În mod similar, hotărârea de condamnare portugheză se referă doar tangențial la sistemul dezvoltat în afara Portugaliei și se concentrează asupra activității Fórum Filatélico Iniciativas de Gestão exclusiv pe teritoriul portughez.
- 11 Prima problemă care se ridică se referă la aspectul dacă în prezenta cauză este aplicabil principiul *ne bis in idem*. Chestiunea trebuie analizată din perspectiva faptelor, iar nu a calificării juridice, altfel s-ar crea tot atâtea obstacole în calea liberei circulații a cetățenilor în spațiul Schengen câte sisteme penale pot exista în statele contractante. În rest, trebuie subliniat că faptele sunt calificate din punct de vedere juridic în esență în același mod în hotărârea portugheză și în cea spaniolă.
- 12 Jurisprudența CJUE utilizează o noțiune autonomă de „aceleași fapte”. Această noțiune se referă la identitatea faptelor materiale, înțeleasă drept existența unui ansamblu de fapte sau de împrejurări concrete indisolubil legate între ele, indiferent de calificarea lor juridică sau de interesul juridic protejat (Hotărârea Curții din 9 martie 2006, Van Esbroeck, C-436/04, EU:C:2006:165). Curtea Europeană a Drepturilor Omului preia de asemenea acest criteriu în Hotărârea sa

din 10 februarie 2009 pronunțată în cauza Zolotoukhine împotriva Rusiei, printre altele.

- 13 În mod tradițional, în dreptul comparat, au fost acceptate două variante de interpretare posibile. Pe de o parte, se consideră că „fapta” se referă la evenimentul istoric care a avut loc, independent de calificarea sa juridică (teoria naturalistă – *idem* făctico), aplicabilă, de exemplu, în drepturile german și danez. Pe de altă parte, se consideră că este vorba despre o expresie cu conținut juridic care nu se referă la evenimentul istoric natural, ci la încadrarea sa în una dintre infracțiunile penale existente (teoria normativă – *idem* juridico sau *idem* crimen), aceasta fiind aparent teoria actuală în jurisprudența spaniolă [de exemplu, hotărârea Tribunal Supremo (Curtea Supremă) nr. 18/2016 din 26 ianuarie 2016 și hotărârea Tribunal Supremo (Curtea Supremă) nr. 654/2020 din 2 decembrie 2020, printre altele].
- 14 Ceea ce este specific prezentei cauze este că hotărârea spaniolă prin care domnul Juan a fost condamnat este mult mai lungă și acoperă mult mai multe fapte decât cea portugheză, deoarece se referă la societatea-mamă și privește prima procedură în care s-au efectuat cercetările și care a fost soluționată, chiar dacă hotărârea spaniolă a devenit definitivă la câteva zile după hotărârea portugheză. Faptele se află într-un raport juridic de continuitate infracțională în sensul articolului 74 din Codul penal spaniol (infracțiune continuată). Cu toate acestea, hotărârea spaniolă nu a luat în considerare decât parțial anumite fapte care au avut loc în Portugalia prin intermediul filialei portugheze Forum Iniciativas de Gestão și care au afectat alte părți vătămate, pe lângă faptul că, aparent, activitatea acestei societăți a continuat în Portugalia inclusiv după ce activitatea Fórum Filatélico în Spania a încetat în urma intervenției autorităților judiciare în luna mai 2006.
- 15 Jurisprudența CJUE, în Hotărârea din 16 noiembrie 2010, Mantello (C-261/09, EU:C:2010:683), precum și în altele, lasă în mare măsură la aprecierea instanțelor din statele membre aspectul dacă există realmente identitate de fapte. În situații precum cea din prezenta cauză, jurisprudența tradițională a Tribunal Supremo (Curtea Supremă) spaniol consideră că nu există autoritate de lucru judecat. Cu toate acestea, potrivit jurisprudenței menționate a Tribunal Supremo (Curtea Supremă) spaniol, astfel de cazuri necesită un tratament juridic pragmatic și individualizat, aplicând criterii de ajustare a pedepsei, ceea ce se obține uneori prin contopirea ulterioară a pedepselor aplicate, în conformitate cu articolul 76 din Codul penal, iar alteori prin aplicarea principiului proporționalității, stabilind ca limită maximă de executare a pedepsei pe cea care rezultă dintr-o urmărire comună a tuturor faptelor în cazul unei infracțiuni continuate (articolul 74 din Codul penal).
- 16 Potrivit jurisprudenței spaniole, prezenta cauză nu reprezintă o situație veritabilă de identitate de fapt (*idem*), ci un cumul de fapte care pot fi încadrate în categoria juridică unică a infracțiunii continuate prevăzute la articolul 74 din Codul penal, care intră de asemenea sub incidența articolului 79 din Codul penal portughez, cu particularitatea, în speță, că infracțiunea continuată ar include toate faptele care au

avut loc atât în Spania, cât și în Portugalia, cărora ar trebui să li se aplice o singură pedeapsă.

- 17 În astfel de situații, problema constă în tratamentul juridic care trebuie aplicat atunci când faptele nu sunt judecate în cadrul unei singure proceduri și nu fac obiectul unei singure hotărâri sau al unei singure pedepse. Jurisprudența spaniolă susține necesitatea de a introduce o ajustare a pedepsei care să asigure proporționalitatea în ceea ce privește aplicarea pedepsei prevăzute de lege, evitând astfel excesele care pot rezulta din aplicarea unei pedepse duble. Două mecanisme au fost utilizate în mod nediferențiat pentru a obține proporționalitatea: luarea în considerare, în cea de a doua hotărâre, a pedepselor aplicate în prima sau împiedicarea ca pedepsele aplicate în hotărârile respective să depășească, în ansamblul lor, limitele de pedeapsă aplicabile infracțiunii.
- 18 În prezenta cauză, s-au efectuat două urmăriri distincte, care au avut ca rezultat două hotărâri ale unor instanțe din state membre diferite, în legătură cu două fragmente ale unei singure infracțiuni continuate, pentru fiecare dintre acestea aplicându-se pedeapsa corespunzătoare. Constatăm că nici legislația spaniolă, nici reglementarea Uniunii și nici jurisprudența nu indică în aceste cazuri procedura care trebuie urmată sau calea procedurală pentru stabilirea limitei maxime de executare a pedepsei, care ar trebui să fie cea care corespunde urmăririi comune a tuturor faptelor care alcătuiesc infracțiunea continuată prevăzută la articolul 74 din Codul penal.
- 19 Articolul 988 din Codul de procedură penală este singura dispoziție care reglementează procedural în dreptul spaniol contopirea pedepselor aplicate prin două sau mai multe hotărâri, stabilind o limită pentru executarea pedepsei, deși nu prevede decât situația cumulării diferitor condamnări referitoare la fapte care sunt în mod clar diferite, dar care ar fi putut fi judecate într-o singură procedură, deoarece prezintă o legătură de conexitate, aplicând plafonarea pedepselor prevăzută la articolul 76 din Codul penal. Cu toate acestea, după cum se va arăta în continuare, articolul 14 alineatul 2 litera c) din Legea organică nr. 7/2014 din 12 noiembrie 2014, care transpune Decizia-cadru 2008/675/JAI în dreptul spaniol, exclude în mod expres recunoașterea hotărârilor străine în astfel de situații.
- 20 Prezenta cauză nu se încadrează cu exactitate în domeniul de aplicare al articolului 988 din Codul de procedură penală. Este vorba despre infracțiuni care nu au o identitate de fapt absolută în sensul teoriei naturaliste, dar care nici nu se află din punct de vedere juridic într-o simplă situație de conexitate pe plan infracțional, ci formează o unitate juridică, deoarece se află într-un raport care întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni continuate în sensul articolului 74 din Codul penal.
- 21 Cu toate acestea, calea procedurală cea mai ușor de urmat pentru ajustarea pedepselor, astfel cum impune jurisprudența, ar consta în contopirea într-o singură pedeapsă a pedepselor aplicate în două sau mai multe hotărâri judecătorești, spaniole sau străine, în legătură cu fapte care ar fi putut face obiectul unui singur

proces, aplicând în acest scop, prin analogie, procedura prevăzută la articolul 988 al treilea paragraf din Codul de procedură penală, însă stabilind în acest caz limita de pedeapsă prevăzută la articolul 74 din Codul penal și ajustând pedeapsa finală rezultată în conformitate cu principiul proporționalității. În rest, nu este posibilă aplicarea în aceste cazuri a procedurii de ajustare a pedepselor prevăzute la articolul 83 alineatul 1 din Legea nr. 23/2014, coroborat cu articolul 8 alineatul (1) din Decizia-cadru 2008/909/JAI, deoarece se referă la alte ipoteze și la situații complet diferite.

- 22 În această privință, trebuie subliniate criteriile de stabilire a pedepsei utilizate pentru infracțiunea continuată în hotărârea spaniolă pronunțată în cauza Fórum Filatélico, în conformitate cu articolul 74 alineatul 2 din Codul penal. Potrivit hotărârii respective, (1) limitele de bază ale pedepsei stabilite în Codul penal pentru infracțiunea de înșelăciune sunt de la 1 la 6 ani de închisoare și amendă, (2) miile de infracțiuni de înșelăciune care au fost săvârșite trebuie considerate ca o singură infracțiune de înșelăciune în formă agravată, (3) prin urmare, limitele de bază ale pedepsei ar trebui majorate cu unul sau două grade, (4) se consideră oportună majorarea acesteia în prezenta cauză cu un grad; (5) în consecință, limitele de bază sunt de la 6 ani și o zi la 9 ani și amendă, și (6) pedeapsa concretă aplicată inculpatului se stabilește la 8 ani, 7 luni și 17 zile de închisoare.
- 23 Prin urmare, faptele săvârșite în Portugalia, considerate ca făcând parte din același ansamblu de fapte legate din punct de vedere juridic printr-un raport de continuitate infracțională cu faptele care au fost comise în Spania, nu ar fi avut un efect punitiv semnificativ dacă ar fi fost judecate împreună cu cele săvârșite în Spania și ar fi dat naștere unei singure hotărâri, deoarece, potrivit criteriului adoptat în hotărârea spaniolă prin care s-a majorat cu un grad pedeapsa de bază, pedeapsa comună nu ar fi putut depăși 9 ani de închisoare.
- 24 În acest punct, se poate observa cea mai mare discrepanță dintre dreptul spaniol și dreptul Uniunii, constând în faptul că orice soluție posibilă atunci când există două pedepse aplicate prin hotărâri de condamnare pronunțate de o instanță spaniolă și de o instanță dintr-un alt stat membru care urmează să fie contopite necesită recunoașterea și acordarea unei valori identice hotărârilor instanței din celălalt stat membru, indiferent dacă acestea au fost pronunțate înainte sau după hotărârea spaniolă, astfel cum prevede Decizia-cadru 2008/675/JAI. Cu toate acestea, constatăm că nu există nicio normă în ordinea juridică spaniolă care să permită această recunoaștere în situațiile de continuitate sau de conexitate penală. Mai mult, există o normă internă care interzice în mod expres acest lucru, și anume articolul 14 alineatul 2 din Legea organică nr. 7/2014, care transpune Decizia-cadru 2008/675/JAI menționată anterior.
- 25 Aceasta implică faptul că, având în vedere efectul direct al acestor limitări, nu este posibilă nici contopirea pedepselor aplicate prin cele două hotărâri, nici adaptarea corelativă a hotărârii portugheze la cea spaniolă, deoarece nu este recunoscută în Spania în aceste scopuri. Consecința este că, în cazul refuzului de executare a MEA ca urmare a cetățeniei spaniole a persoanei solicitate și dacă se consideră că

nu există o situație de *bis in idem*, nu există altă posibilitate decât executarea integrală în Spania a pedepsei aplicate în Portugalia, adăugând-o aritmetic la pedeapsa aplicată în hotărârea spaniolă care se execută, fără posibilitatea vreunei ajustări a pedepsei sau limitări a acesteia.

- 26 Această situație, pe lângă faptul că afectează obligația de proporționalitate a pedepselor în ceea ce privește sancționarea infracțiunilor [articolul 49 alineatul (3) din cartă], aduce atingere unor principii ale Uniunii precum recunoașterea reciprocă a hotărârilor judecătorești și luarea în considerare a condamnărilor între statele membre ale Uniunii Europene, astfel cum prevede Decizia-cadru 2008/675/JAI. În plus, aceasta are un efect negativ asupra aplicabilității dispozițiilor Deciziei-cadru 2002/584/JAI, în ceea ce privește articolul 4 alineatul (6) din aceasta, și are efecte asupra libertății de circulație a cetățenilor Uniunii (articolul 45 din cartă).